

نقد مصادیق اعجاز علمی قرآن در آثار هارون یحیی*

سید مفید حسینی کوهساری* و زهرا علیمرادی***

چکیده

«عدنان اکتار» با نام مستعار «هارون یحیی» یکی از مشاهیر شناخته شده جریان تفسیر علمی در ترکیه است. وی تمام آیات علمی اعم از معجزه، اشاره و شگفتی را زیر مجموعه اعجاز علمی می‌داند. در نوشتار حاضر، بعد از بیان زیست شناخت عدنان اکتار، پنج مورد از تفاسیر علمی وی، یعنی وزن ابرها، تناسب باران، ذرات اتم، عدم اختلاط دریاها و حیات میکروسکوپی، که در مورد آنها ادعای اعجاز علمی کرده بررسی و نقد شده است. با توجه به شرایط اعجاز علمی، مواردی از جمله اشاره قرآن به وزن سنگین ابرها و مقدار دقیق باران، اعجاز علمی قرآن به شمار می‌رود، در حالی که ذرات اتم و حیات میکروسکوپی اعجاز علمی نیست، بلکه شگفتی علمی قرآن به شمار می‌آید.

واژگان کلیدی: قرآن، تفسیر علمی، اعجاز علمی، هارون یحیی، عدنان اکتار.

* تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۳/۳ و تاریخ تأیید: ۱۳۹۴/۱۰/۶.

** عضو هیئت علمی جامعه المصطفی العالمیه: smofid.hoseini@gmail.com
*** دانش‌پژوه دکتری مدرسی معارف اسلامی دانشگاه تهران (نویسنده مسئول): zia.commentary@gmail.com

مقدمه

جریان تفسیر علمی نوعی گرایش تفسیری در پژوهش‌های قرآنی است که به رغم جوان بودنش، همگام با پیشرفت علوم تجربی (Natural Sciences) و علوم انسانی (Humanities Sciences)، در دهه‌های اخیر به سرعت در حال رشد است. این جریان سعی دارد آیات علمی قرآن را با گرایش علمی تفسیر نماید تا از این رهگذر به اثبات حقانیت قرآن دست یازد. رشد تفسیر علمی به علت سیر غیر یکنواخت خود، در نمودار تاریخ در پنج دوره قابل بررسی است.

یک - قرن اول و دوم: ریشه‌های تفسیر علمی در روایات اهل بیت علیهم‌السلام وجود دارد. علامه مجلسی (۱۰۳۷-۱۱۱۰ ه.ق) در *بحار الانوار* در مجلدات ۵۴ تا ۶۹ در بحث‌های مفصلی به نقل روایات علمی از امامان معصوم علیهم‌السلام پرداخته است.

دو - قرن سوم تا قرن پنجم: از قرن سوم هجری با نهضت ترجمه و ورود مباحث علمی از سوی یونان به جهان اسلام این تفسیر به تدریج شروع به رشد کرد. بوعلی سینا (۳۷۰-۴۲۸ق) سعی در تطبیق هیئت بطلمیوسی با آیات قرآن داشت.

سه - قرن ششم هجری: این جریان با دانشمندانی از قبیل ابوحامد غزالی (۴۵۰-۵۰۵ق) مواجه شد که طبق نظر وی تمام علوم در قرآن وجود دارد. البته این نظریه توسط دیگران به بوته نقد کشیده شد.

چهار - قرن چهاردهم: تا این دوره نگرش جدیدی به این تفسیر اضافه نشد و مباحث علمی در تفسیر رشد قابل ملاحظه‌ای نکرد، ولی حدود ۱۲۰ سال پیش با پیروزی اصالت حس در اروپا تفسیر علمی شروع به شکوفایی نمود. همزمان با این موج، بحث تعارض علم و دین در اروپا به شکل جدی دنبال شد، و بحث مذکور باعث عقب نشینی کتاب مقدس و پیدایش تفکرات الحادی شد. پیشرفت صنعتی غرب و هجوم افکار ضددینی به کشورهای اسلامی باعث جذب جوانان مسلمان به فرهنگ غربی شد. ترجمه‌های علوم مختلف فیزیک، شیمی، پزشکی و کیهان‌شناسی به جهان اسلام تأثیر خود را گذاشت و موجب شد مسلمانان بر انطباق این علوم تجربی جدید بر قرآن برآیند. در این میان بعضی افراط کرده و دچار تفسیر به رأی شدند. این افراد معمولاً از دانشمندان علوم تجربی بودند که به سبب علاقه به اسلام و قرآن، ولی بدون اطلاع از مبانی علمی تفسیر و معیار صحت و خطای برخورد با متن

قرآن، دچار لغزش شدند؛ در نتیجه، گروهی در مقابل این نوع تفسیر علمی موضع گیری کردند و آن را باطل شمردند. با این حال، بسیاری از مفسران در ایران و مصر با تبیین مبانی تفسیر علمی بین انواع تفسیر و اهداف گویندگان فرق گذاشتند و قائل به تفصیل شدند. ایشان با توجه به سازگاری علم و دین در اسلام، برای نشان دادن عدم تعارض آیات قرآن با علوم جدید و اثبات اعجاز علمی به استخدام علوم در فهم قرآن اقدام کردند.

پنج - قرن حاضر: در ۲۰ سال اخیر تفسیر علمی گام‌های مهمی در جهت‌دهی به مبانی علوم و نظریه‌پردازی‌های علمی و علوم میان‌رشته‌ای برداشته است؛ از جمله قرآن و روانشناسی، جامعه‌شناسی، اقتصاد. لذا باید گفت تفسیر علمی یک جریان تفسیری ۱۴۰۰ ساله است که با تفسیر روایی هم گام بوده و ادوار مختلفی را با رشد یا فترت پشت سر گذاشته است (رضایی اصفهانی، روش‌ها و گرایش‌های تفسیری، ۱۳۷۵: ۲۲-۲۳؛ پژوهشی در اعجاز علمی قرآن، ۱۳۸۶: ۱/ ۱۷-۲۹).

۱- مفهوم‌شناسی

اگر مطلب علمی در توضیح آیات علمی قرآن بیان شود، تفسیر علمی نامیده می‌شود (ر.ک: رضایی اصفهانی، درآمدی بر تفسیر علمی قرآن، ۱۳۸۲: ۲۵). اما اگر مطلب به صورت خبر غیبی علمی در قرآن بیان شده باشد، اعجاز علمی شمرده می‌شود.

معجزه علمی در آیات قرآن با یکی از شرایط زیر محقق می‌شود:

الف) رازگویی علمی؛ یعنی کسی قبل از نزول آیه از مطلب علمی آن اطلاعی نداشته باشد به طوری که مدت‌ها بعد از نزول، معنای علمی آیه کشف شود. از سوی دیگر، این مسئله علمی به نحوی باشد که با وسایل عادی موجود در عصر نزول، قابل کشف نبوده است.

ب) اخبار غیبی از وقوع حوادث طبیعی و جریان‌های تاریخی؛ یعنی در هنگام نزول آیه هیچ فردی از آن با خبر نبوده و بعد از اخبار قرآن، همان اتفاق واقع شود. این خبر باید با وسایل عادی قابل پیش بینی نباشد.

بنابراین، اگر به مطلبی در کتب آسمانی گذشته اشاره آمده یا در مراکز علمی قدیم مطرح شده یا به شکل طبیعی و غریزی قابل دریافت و فهم بوده است، در صورت اشاره قرآن به آن، جزء معجزات علمی قرآن محسوب نمی‌شود (رضایی اصفهانی، پژوهشی در اعجاز علمی قرآن، ۱۳۸۱: ۱/ ۹۴).

اقسام آیات علمی قرآن

آیات علمی قرآن در حوزه‌های مختلف علوم بشری حدود نیمی از قرآن را شامل می‌شود. این آیات را می‌توان به چهار دسته عمده تقسیم کرد:

اول - اشارات علمی اندیشه‌ساز قرآن

آیاتی که اشاره به آسمان، زمین، انسان، حیوانات و طبیعت می‌کند و انسان را به تفکر در آنها دعوت می‌نماید و گاهی آنها را نشانه خدا و معاد می‌شمرد، ولی مطلب شگفت‌آمیز یا اعجاز‌آمیزی از ظاهر آیات قابل استفاده نیست. این گونه آیات توجه انسان را به نمودهای آفرینش زیبای الهی جلب می‌کند و زمینه‌ساز رشد علمی بشر، به ویژه در علوم تجربی را فراهم می‌سازد؛ مانند آیه ﴿أَفَلَا يَنْظُرُونَ إِلَى الْإِبِلِ كَيْفَ خُلِقَتْ﴾ (غاشیه/ ۱۷)؛ «و آیا به شتر نظر نمی‌کنند که چگونه آفریده شد؟!».

نیز مانند آیات ۵- ۷، ۱۰- ۱۱، ۱۳- ۱۴ سوره نحل که به منافع حیوانات، نزول باران، رویش گیاهان رنگارنگ، دریاها و کشتی‌رانی در آنها و ... به عنوان نشانه‌هایی برای اندیشمندان اشاره می‌کند که به آفرینشگر جهان پی می‌برند و سپاسگزاری می‌کنند.

دوم - اشارات علمی شگفت‌آمیز قرآن

برخی آیات قرآن به مطالب علمی و قوانین جهان اشاره می‌کند که شگفتی هر خواننده‌ای را بر می‌انگیزد، اما از آنجا که این مطالب به صورت دیدگاه‌های غیرمشهور در مراکز علمی توسط برخی دانشمندان مطرح شده بود، اعجاز علمی قرآن بشمار نمی‌رود، بلکه نوعی مخالفت با دیدگاه‌ها و نظریه‌های مشهور در علوم آن عصر به شمار می‌رود که شگفت‌آور است و دلالت بر عظمت علمی قرآن دارد؛ مانند: اشارات قرآن به حرکت زمین (ر.ک: نمل/ ۸۹). صاحب تفسیر نمونه این مطلب را از اعجازهای علمی قرآن می‌شمارد، (مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، ۱۳۷۴: ۱۵/ ۵۶۸ - ۵۶۹)، و پیدایش حیات از آب (ر.ک: نور/ ۴۵؛ انبیاء/ ۳۰). صاحب التمهید این مطلب را از اعجازهای علمی قرآن به شمار می‌آورد، (معرفت، التمهید فی علوم القرآن، ۳۶/ ۶) ممنوعیت آمیزش با زنان در حالت عادت ماهیانه (ر.ک: بقره/ ۲۲۲؛ مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، ۱۳۷۴: ۲/ ۹۳-۹۴)، ممنوعیت شرابخواری (ر.ک: مائده/ ۹۰-۹۱؛ بقره/ ۲۱۹) و ... .

سوم - اعجازهای علمی قرآن

یعنی رازگویی‌های علمی قرآن که در آیات به صورت واضح آمده است و در زمان نزول آیه، کسی از آن اطلاع نداشته، بلکه مدت‌ها بعد از نزول آیه مطلب علمی آن توسط دانشمندان کشف شده است (ر.ک: رضایی‌اصفهانی، پژوهشی در اعجاز علمی قرآن، ۱۳۸۲: ۸۵)؛ مانند: اشاره عملی قرآن به نیروی جاذبه (رعد/ ۲؛ لقمان/ ۱۰)، حرکت‌های خورشید (یس/ ۳۸؛ رعد/ ۲)، لقاح ابرها (حجر/ ۱۲) و زوجیت عام موجودات (رعد/ ۲ و یس/ ۳۶ و شعراء/ ۷) و مراحل خلقت انسان (مؤمنون/ ۱۲-۱۴؛ حج/ ۵؛ غافر/ ۶۷؛ قیامت/ ۳۷-۳۹) که بشر قرن‌ها بعد از نزول قرآن به این مطالب علمی دست یافت. از این رو برخی مفسران قرآن این مطالب را اعجازهای علمی قرآن دانسته‌اند.

البته ادعاهای دیگری نیز در مورد اعجازهای علمی قرآن شده است که مورد نقد قرار گرفته است (ر.ک: رضایی‌اصفهانی، پژوهشی در اعجاز علمی قرآن).

چهارم - نظریه‌پردازی‌های علمی قرآنی

برخی از آیات علمی قرآن مطالبی را بیان می‌کند که علم هنوز بدانها دسترسی پیدا نکرده است. این مطالب و هر چند از نظر علوم تجربی به اثبات نرسیده است، دلیلی نیز برای نفی آنها نداریم و از آنجا که وحی نوعی دانش قطعی و دارای سرچشمه الهی است، در صحیح بودن آن شکی نیست؛ هر چند برای اثبات آنها فعلاً شواهد تجربی در دست نداریم و ممکن است مثل برخی موارد دیگر از پیشگویی‌های علمی قرآن (مثل نیروی جاذبه طبق رعد/ ۲ و لقمان/ ۱۰ و ...) در آینده اثبات شود. این موارد را می‌توان به عنوان نظریه‌های علمی قرآنی مطرح نمود و همچون دیگر تئوری‌های علمی به دنبال شواهد تجربی آنها بود؛ مانند: نظریه‌پردازی علمی قرآن در مورد آیه شوری/ ۲۹ از وجود موجودات زنده در آسمان‌ها خبر می‌دهد.

۲- شخصیت هارون یحیی

یکی از افرادی که خارج از ایران، در حیطه تفسیر علمی قرآن کریم فعالیت می‌کند، شخصی به نام «عدنان اکتار» اهل ترکیه است که با نام مستعار «هارون یحیی» آثار خود را منتشر می‌کند. نوشتار حاضر به بررسی شخصیت و نظریه‌های تفسیری وی به عنوان یکی از اعضای جریان تفسیر علمی می‌پردازد. لازم به ذکر است که تمام اطلاعات اعم از زندگی‌نامه، اهداف و آثار وی از سایت شخصی هارون یحیی (www.harunyahya.com) گرد آوری شده است.

آثار هارون یحیی

- هارون یحیی آثار خود را در قالب‌های متفاوتی از جمله کتاب، سایت، سخنرانی، کنفرانس، برنامه‌های تلویزیونی به شرح ذیل منتشر نموده است:
- ۱- مجموعه آثار اکتار به ۵۵ هزار صفحه می‌رسد که نزدیک به ۴۰ هزار عکس دارد.
  - ۲- این آثار به ۷۷ زبان دنیا ترجمه شده است.
  - ۳- حدود ۱۰۰ میلیون بار کتاب‌های وی در سراسر دنیا از سوی ناشران مختلف چاپ شده است.
  - ۴- کتاب‌های وی، در کتابفروشی‌های ۴۰ کشور موجود است.
  - ۵- بیش از ۸۰۰ وبسایت به ۷۳ زبان در مورد هارون یحیی است.
  - ۶- هر ماه بیش از ۲۰ میلیون از ۱۶۷ کشور دنیا از این وبسایت‌ها بازدید می‌کنند.
  - ۷- ۶۵۰ هزار نفر روزانه از سایت خود هارون یحیی بازدید می‌کنند.
  - ۸- تعداد بیش از ۲۵۰۰ کنفرانس در دانشگاه‌های مطرح از کانادا، استرالیا، انگلیس و... انجام داده است.
  - ۹- برنامه‌های تلویزیونی وی به زبان ترکی در اینترنت ۱۵۰ تا ۱۹۰ هزار بیننده دارد.
  - ۱۰- ویدئوها، برنامه‌های مستند، مقالات، کانال‌های رادیویی، مجلات نیز به صورت گسترده‌ای آثار وی را تبلیغ می‌کنند.
- زندگی هارون یحیی طبق تقسیم‌بندی خود، شامل سه دوره کودکی تا دبیرستان، دانشگاه و پس از دانشگاه است.

۱. دوران کودکی تا دبیرستان

Adnan Oktar، «عدنان اکتار» یا همان «آدنان اوختار» - تلفظ اخیر به لهجه ترکی نزدیک‌تر است - معروف به هارون یحیی، در سال ۱۹۵۶م. در خانواده‌ای متوسط و غیردینی در شهر آنکارا دیده به جهان گشود. اجداد وی به خاطر جنگ، از ناحیه قفقاز (منطقه بین دریای خزر و دریای سیاه) به ترکیه مهاجرت کردند. به رغم اینکه خانواده عدنان مسلمان بودند، ولی مقید به رعایت احکام شرعی نبودند و به گفته خود عدنان، پدرش گاهی نماز می‌خواند. با این حال، عدنان علاقه‌مند به مباحث اسلامی بود و تا سن دبیرستان که در آنکارا زندگی می‌کرد، بیشتر کتب اسلامی را به هدف دعوت مردم به اسلام حقیقی مطالعه کرده

بود. ذکر این نکته جالب به نظر می‌رسد که عدنان اکتار شجره اثبات سید بودنش را در سایت رسمی خود قرار داده است و بر همین اساس نسل وی به حضرت علی (علیه السلام) و از این طریق به حضرت داوود نبی (علیه السلام) می‌رسد. اکتار از دوران کودکی علاقه‌مند به هنر بود و به همین دلیل بعد از دبیرستان وارد آکادمی هنر شد و در سال ۱۹۷۹م. با رتبه سه در رشته فلسفه وارد دانشگاه «میمار سینان» استانبول شد.

۲. دوران دانشگاه

در دوران دانشگاه، مدیریت تحت افکار مارکسیستی و ماتریالیسی بود، اما عدنان اکتار از همان موقع در مورد بی‌ارزشی تفکر داروینیزم و همچنین اعتقاد خود به «وجود خدای یگانه» با اطرافیان صحبت می‌کرد و به اذعان خودش، تنها کسی بود که در مسجد دانشگاه به صورت آشکار نماز می‌خواند. مطالعات وی در مورد فلسفه مکاتب مختلف از جمله مارکسیسم، لنینیسم، مائوئیسم، کمونیسم و بیشتر از همه راجع به تئوری تکامل بود. تنها چیزی که در مورد فعالیت‌های دوران دانشگاه خود بیان کرده است، مربوط به تعدادی تحقیقات و جلسات در دانشگاه بوده که تأثیر زیادی بر روی افراد دانشگاه گذاشته بود.

۳. دوران پس از دانشگاه

عدنان اکتار در فعالیت‌های بعد از دانشگاه با الحاد و ضد خدایی و ماتریالیسم مبارزه نمود و می‌گفت: «من یکی از اعضای مردم ترکیه و از ملت ابراهیم (علیه السلام) هستم». وی تحت عنوان هارون یحیی هزاران کتاب نوشته است. از شاخص‌ترین مبارزات او، ایجاد چالش با مکتب داروینیسم بود. در سال ۱۹۸۶م. با تکیه بر حقایق مربوط به «موجودات زنده» و «نظریه تکامل»، بطلان این نظریه را اعلام نمود و آن را «نیرنگ تکامل» نام نهاد. وی می‌گوید: «نظریه تکامل چیزی نیست مگر یک نیرنگ که از طرف قدرتمندان جهانی بر ما تحمیل شده است». عدنان اکتار انتقاد از ماهیت سازمان‌های فراماسونری جهانی را نیز در کارنامه دارد. مطالب علمی او علیه نظریه تکامل، در مجلات مختلف از جمله National Geographic, Science, New Scientist, NSCE Reports چاپ شد. افزون بر این، لقب «قهرمان بین المللی» نیز در سال ۲۰۰۰م. از طرف مجله New Scientist به او داده شد. «اطلس آفرینش» (The Atlas of Creation) مهم‌ترین کتاب اکتار، در سه جلد و

در سال ۲۰۰۶م. (جلد اول) و ۲۰۰۷م. (مجلدات دوم و سوم) منتشر شد. این کتاب به ترکی استانبولی نوشته شده است و تاکنون به زبان‌های انگلیسی، آلمانی، چینی، فرانسوی، ایتالیایی، اردو، هندی و روسی ترجمه شده است. جالب است بدانیم که تنها جلد اول این کتاب بیش از ۸۰۰ صفحه گلاسه است که بالغ بر ۵/۴ کیلوگرم وزن دارد. محتوای کتاب شامل عکس‌هایی از فسیل‌های چند میلیون ساله است که با عکس‌های جانوران امروزی مقایسه شده است. مؤلف با کنار هم قرار دادن این عکس‌ها در پی اثبات این مطلب است که «انواع زنده روی زمین، حتی کوچک‌ترین آنها بدون تغییر مانده‌اند و گونه‌ای به گونه‌ای دیگر تکامل پیدا نکرده است». بنابراین، جهان امروز بر اثر «تکامل» به وجود نیامده است، بلکه خداوند آن را آفریده است. عدنان اکتار مدعی است که اصلی‌ترین اثر انتشار کتاب مذکور، «ایمان به خداوند» بود؛ به طوری که در سال ۲۰۰۸م. واتیکان اعلام کرد باید از مسلمانان به خاطر بازگرداندن ایمان به خدا در مردم اروپا تشکر کرد.

۴. آثار ترجمه شده به فارسی

کتاب‌هایی از هارون یحیی در ایران ترجمه و چاپ شده است که فهرست آنها به شرح ذیل است. نگارش این آثار با توجه به نوع مخاطب متفاوت است.

- ۱- اسرار آفرینش (راهی به سوی خداشناسی)، ترجمه علیرضا عیاری، تهران، کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، ۱۳۸۸.
- ۲- اعجاز قرآن (در پرتو ساینس و تکنولوژی معاصر)، ترجمه محمد فرید آسمند، بی‌نا، بی‌جا، بی‌تا.
- ۳- اقوام هلاک شده، ترجمه مژگان دستوری، تهران، کیهان، چاپ دوم، ۱۳۸۶.
- ۴- برای خردمندان، ترجمه حسین صالح زاده، تهران، پژوهش تراب، آذر ۱۳۸۸.
- ۵- بی‌زمانی و حقیقت سرنوشت (تقدیر چیست؟)، ترجمه ستار صحرایی، بی‌نا، بی‌جا، بی‌تا.
- ۶- جلوه‌های آفرینش (راهی به سوی خدا شناسی)، ترجمه علیرضا عیاری، تهران، مؤسسه فرهنگی منادی تربیت، چاپ دوم، ۱۳۹۰.
- ۷- دنیای حیوانات (راهی به سوی خدا شناسی)، ترجمه علیرضا عیاری، تهران، کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، ۱۳۸۲.
- ۸- دنیای شگفت‌انگیز اطراف ما (راهی به سوی خداشناسی)، ترجمه علیرضا عیاری، تهران، کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، ۱۳۸۷.

- ۹- دنیای شگفت‌انگیز بدن ما (راهی به سوی خداشناسی)، ترجمه علیرضا عیاری، تهران، کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، ۱۳۸۴.
- ۱۰- دنیای شگفت‌انگیز زنبور عسل، ترجمه علیرضا عیاری، تهران، سروش، مهر ۱۳۸۴.
- ۱۱- دنیای شگفت‌انگیز مورچه‌ها، ترجمه علیرضا عیاری، تهران، سروش، مهر ۱۳۸۴.
- ۱۲- سگ‌های آبی، ترجمه علیرضا عیاری، تهران، ۱۳۸۳.
- ۱۳- شکوه و عظمت آسمان‌ها، تهران، سروش، تهران، ۱۳۸۳.
- ۱۴- شگفتی‌های خلقت جانوران، ترجمه علیرضا عیاری، تهران، مؤسسه فرهنگی منادی تربیت، چاپ ششم، ۴ جلد، ۱۳۹۱.
- ۱۵- شناخت خدا از طریق برهان، ترجمه شهریار جدی، دهلی نو، الرساله، بی‌تا.
- ۱۶- شوالیه‌های معبد (مبانی نظری فراماسونری جهانی)، ترجمه فاطمه شفیعی سروستانی، تهران، هلال، چاپ سوم، ۱۳۸۸.
- ۱۷- فراماسونری جهانی، ترجمه داوود میرترابی، بی‌جا، نشر المعی، چاپ پنجم، ۱۳۹۱.
- ۱۸- قدرت تفکر (راهی به سوی آفرینش)، ترجمه علیرضا عیاری، تهران، مؤسسه فرهنگی منادی تربیت، چاپ دوم، ۱۳۹۱.
- ۱۹- الگوبرداری علوم از طبیعت، ترجمه علیرضا عیاری، تهران، مؤسسه فرهنگی منادی تربیت، ۱۳۹۰.
- ۲۰- معجزات قرآن کریم، ترجمه علیرضا عیاری، تهران، مؤسسه فرهنگی منادی تربیت، چاپ دوازدهم، ۱۳۹۰.
- ۲۱- معجزه‌ای به نام دستگاه ایمنی، ترجمه حسین صالحزاده و زهرا صدق‌گو، تهران، پژوهش تراب، ۱۳۸۶.
- ۲۲- معجزه آفرینش انسان، ترجمه علیرضا عیاری، تهران، مؤسسه فرهنگی منادی تربیت، چاپ دوم، ۱۳۹۱.
- ۲۳- معجزه رنگ در آفرینش خداوند، ترجمه زهره کهتری، تهران، پژوهش تراب، ۱۳۸۶.
- ۲۴- معجزه کائنات، ترجمه مهرداد محمدی، تهران، هنرنگار، ۱۳۸۲.
- ۲۵- نشانه‌های آخر الزمان در سوره کهف، ترجمه مریم شباهنگ و شهلا المعی، تهران، نشرالمعی، ۱۳۸۶.
- آنچه در مورد عدنان اکتار بیان شد، به بیان خود وی بود؛ لذا در یک نگاه می‌توان گفت هارون یحیی کسی است که با هدف اثبات حقانیت قرآن و انتشار آن در سراسر دنیا و مبارزه

علیه الحاد، فعالیت تبلیغی خود را آغاز نموده است و با داشتن تحصیلات نه چندان مرتبط نسبت به تفسیر قرآن و بیشتر مطالعات شخصی، تحمل سختی‌های زیاد و با تألیف کتب گوناگون در این زمینه همچنان به کار خود ادامه می‌دهد. یکی از برنامه‌های دائمی وی، پخش زنده برنامه تلویزیونی از شبکه A9 از ترکیه است که در سایت خود هارون یحیی به صورت اینترنتی قابل مشاهده است و به طور همزمان به انگلیسی ترجمه می‌شود. آنچه باعث تأسف است نحوه حضور میهمانان به شکل کاملاً غیراسلامی و عدم رعایت پوشش مناسب است. همین مطلب نشان می‌دهد اسلامی که توسط هارون یحیی تبلیغ می‌شود، همان‌طور که خودش اعلام نموده با تبلیغ اهداف واقعی مصطفی کمال آتاتورک همراه است.

نمونه‌هایی از تفسیر علمی هارون یحیی

وی در کتاب/عجاز قرآن، اعجاز قرآن را به انواع اعجاز علمی، تاریخی، ریاضی، ادبی و پیش‌گویی تقسیم نموده و بعد از بیان مبسوطی از آیات در هر بخش، در پایان کتاب نتیجه‌گیری کرده است که قرآن کلام الله است. بیشترین بخش کتاب مربوط به اعجاز علمی است که نمونه‌های آن را ذکر کرده، سپس نقد می‌کنیم.

۱. وزن ابرها

﴿هُوَ الَّذِي يُرِيكُمْ الْبَرْقَ حَوَافًا وَ طَمَعًا وَ يُنْشِئُ السَّحَابَ الثَّقَالَ﴾ (رعد/۱۲): «او کسی است که برق را، برای ترس و امید، به شما می‌نمایاند، و ابرهای گرانبار را پدید می‌آورد».

هارون یحیی می‌نویسد: وزن ابرها مخصوصاً ابرهای تولیدکننده رعد و برق حاوی سیصد هزار تن آب است و این حقیقت که حجم زیاد آب در هوا معلق باقی بماند، حیرت‌آور است. قرآن توجه ما را به سنگینی ابرها جلب می‌کند (ر.ک: عدنان، اعجاز قرآن، بی‌تا: ۵۵).

بررسی و نقد

ثقال در «السَّحَابِ الثَّقَالَ»، به سنگین و گرانبار در مقابل خفت معنا شده است (قرشی، قاموس قرآن، ۱۳۷۱: ۱/۳۰۷؛ فراهیدی، کتاب العین، ۱۴۰۹: ذیل ماده ثقل؛ راغب اصفهانی، مفردات الفاظ القرآن، ذیل ماده ثقل). در تفاسیر علاوه بر اینکه اختلاف نظری در این معنا دیده نمی‌شود، گفته شده این سنگینی به سبب آبی است که ابرها آن را حمل می‌کنند (مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، ۱۳۷۴: ۱۰/۱۵۱؛ طباطبایی، المیزان، ۱۴۱۷: ۱۱/۳۱۷؛ طبرسی، مجمع

البیان، ۱۳۷۲: ۶/ ۳۴۳؛ فضل الله، تفسیر من وحی القرآن، ۱۴۰۹: ۱۳/ ۳۱؛ صادقی تهرانی، الفرقان فی تفسیرالقرآن بالقرآن، ۱۳۶۵: ۱۵/ ۲۸۱). این مطلب در کنار مطلب علمی که هارون یحیی آن را بیان نموده است، به طور متقن جزء شگفتی‌های علمی قرآن به شمار می‌رود. این برداشت هارون یحیی از این آیه شریفه، به سبب هماهنگی در معنای آیه و عدم تعارض با معنای تفسیری قابل تأیید است؛ به طوری که پذیرش این معنا با آیات دیگر، عقل سلیم و علوم قطعی مخالفتی ندارد.

۲. ذرات اتم‌ها

﴿وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَأْتِينَا السَّاعَةُ قُلْ بَلَىٰ وَرَبِّي لَتَأْتِيَنَّكُمْ عَالِمِ الْغَيْبِ لَا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ وَلَا أَصْغَرَ مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْبَرَ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ﴾ (سبأ/ ۳)؛ «و کسانی که کفر ورزیدند، گفتند: «ساعت (= رستاخیز) به سراغ ما نخواهد آمد.» بگو: «آری؛ به پروردگرم سوگند! که قطعاً به سراغ شما خواهد آمد، (همان پروردگار) دانای نهان، که در آسمان‌ها و در زمین، هم وزن ذره‌ای و نه کوچک‌تر از آن و نه بزرگ‌تر، از او مخفی نمی‌ماند؛ مگر این که (همه‌ی آنها) در کتاب روشنگر (علم خدا ثبت شده) است.»

هارون یحیی می‌نویسد: بعد از طرح فرضیه اتم توسط فیلسوفان یونانی مبنی بر اینکه اتم قابل تجزیه نیست، علم جدید با شکافت اتم، این تفکر را دگرگون ساخت. بعد از تجزیه اتم به پروتون و نوترون، به عنوان کوچک‌ترین اجزای اتم، امروزه ذرات کوچک‌تری به نام کوآرک نیز کشف شده است که پروتون‌ها را تشکیل می‌دهد. هارون یحیی ادعا می‌کند که ﴿ذَرَّةٌ﴾ در این آیه شریفه به اتم اشاره می‌کند و با ﴿وَلَا أَصْغَرَ مِنْ ذَلِكَ﴾ توجیه می‌کند. وی در نهایت، این مطلب را جزء معجزات علمی قرآن می‌داند (اکتار، اعجاز قرآن، بی‌تا: ۴۹-۵۰).

بررسی و نقد

اتم شامل الکترون و هسته است و سنگ بنای هسته شامل پروتون و نوترون می‌باشد. جالب است بدانیم بیش از ۸۰ ذره از هسته به وجود می‌آید از قبیل پوزیترون، نوترینو و مزون (راعی، زیست‌شناسی پرتویی، ۱۳۸۵: ۲۳-۲۴). زمانی که هارون یحیی از ذره‌ای دیگر به نام کوآرک - که ذره‌ای بزرگ‌تر است - صحبت می‌کند، معلوم می‌شود هنگام تألیف کتابش، هسته به این ذرات شکافته نشده یا شخص وی از این مطلب آگاهی نداشته است. به هر روی،

شکافت اتم به اجزای کوچک‌تر امری مسلم است، ولی اینکه منظور آیه شریفه از واژه ذره قابل تطبیق با اتم باشد، جای بررسی دارد. در کتب لغوی «ذره» به معنای مورچه کوچک (ابن فارس، مقائیس اللغة، ذیل ماده ذر) یا گرد و غباری که در شعاع نور دیده می‌شود یا چیزی که وزنی برای آن نیست، معنا شده است (ابن اثیر، النهایه فی غریب الحدیث و الاثر، ۱۳۶۷: ذیل ماده ذر؛ قرشی، قاموس قرآن، ذیل ماده ذر). آیه شریفه بعد از اشاره به علم غیب خداوند، بیان می‌کند که کوچک‌ترین موجودات حتی به سنگینی یک ذره هم که باشند، از علم خدا دور نیستند و برای دفع توهم محدودیت علم خدا، ما را به کمتر از ذره نیز توجه می‌دهد؛ بنابراین، اشیاء هر چه که باشند حتی بعد از متلاشی شدن و تبدیل شدن به ذره و کمتر از آن و یا محو شدن از صفحه روزگار هم متعلق علم خدایند (طباطبایی، المیزان، ۱۴۱۷: ۱۶/۳۵۸؛ مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، ۱۳۷۴: ۴/۲۷). با توجه به تفسیر مذکور، اگر اتم و اجزای کوچک‌تر از آن نیز تصور شود، به هر روی جزء متعلقات علم خدا قرار می‌گیرد. اما اگر قائل شویم ذره به معنای اتم است و کوچک‌تر از ذره یعنی اجزای اتم، با نوعی تطبیق مواجه خواهیم بود.

۳. تناسب باران

﴿وَالَّذِي نَزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً بِقَدَرٍ فَأَنْشَرْنَا بِهِ بَلْدَةً مَّيْتًا كَذَلِكَ تَخْرُجُونَ﴾ (زخرف/ ۱۱)؛ «و (همان) کسی که از آسمان آبی به اندازه فرو فرستاد و به وسیله‌ی آن سرزمین مرده را زنده کردیم؛ این چنین (از گورها) بیرون آورده می‌شوید».

هارون یحیی می‌گوید: تحقیقات نشان داده مقدار بارش باران عدد معینی است. به طوری که مقدار آبی که سالیانه تبخیر می‌شود، معادل مقداری است که هر سال به شکل باران می‌بارد. به این معنا که آب در یک چرخه تعادلی بین زمین و هوا در حال دوران است. کوچک‌ترین انحراف در مقادیر موجود در طبیعت به اتمام حیات روی زمین منجر خواهد شد. این مقدار معین علاوه به حجم بارش، به سرعت نزول آن نیز مربوط می‌شود. این مطلب در قرن بیستم کشف شد (ر.ک: عدنان، اعجاز قرآن، بی‌تا: ۵۵-۵۶).

بررسی و نقد

«قَدَرٌ» در لغت به معنای قضا و حکم (ابن منظور، لسان العرب، ۱۴۱۴: ذیل ماده قدر)، زمان و مکان چیزی (راغب اصفهانی، مفردات الفاظ القرآن، ۱۴۱۲: ذیل ماده قدر) و مقدار و

مبلغ معین ناشی از تدبیر (مصطفوی، التحقیق فی کلمات القرآن الکریم، ۱۴۲۰: ذیل ماده قدر) آمده است. در تفاسیر به اندازه معین (مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، ۱۳۷۴: ۱۸ / ۲۱) یا امر ناشی از اراده و تدبیر خداوند (طباطبایی، المیزان، ۱۴۱۷: ۸۷ / ۱۸) معنا شده است. طبرسی بین هر دو نظر جمع نموده و ﴿مَاءٌ بِقَدَرٍ﴾ را آب به میزان نیاز بشر که از طرف خداوند مقتدر نازل شده، معنا کرده که مقدار آن را به مقتضای حکمت خود اندازه‌گیری فرموده است (طبرسی، مجمع البیان، ۱۳۷۲: ۶۳ / ۹). آنچه هارون یحیی بیان داشته است با معنای ظاهری تناسب دارد و قابل قبول است. از آنجا که این مطلب علمی در قرآن کریم زودتر بیان شده است، بنابراین اعجاز علمی قرآن به شمار می‌رود.

۴. عدم اختلاط دریاها

﴿مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَا يَبْغِيَانِ﴾ (رحمن / ۱۹-۲۰): «دو دریا را درآمیخت، در حالی که روبه‌روی همدیگرند (و) بین آن دو مانعی است تا به یک‌دیگر تجاوز نکنند».

هارن یحیی می‌گوید: عدم اختلاط دریاها روی زمین یکی از نشانه‌هایی است که خداوند در این آیه شریفه به آن اشاره نموده است؛ برای مثال، دریای مدیترانه و اقیانوس اطلس با اینکه همیشه در معرض تماس با همدیگر هستند، اما به علت درجه حرارت و چگالی متفاوت با همدیگر مخلوط نمی‌شوند (ر.ک: عدنان، اعجاز قرآن، بی‌تا: ۶۴-۶۵).

بررسی و نقد

خداوند دو دریای شیرین و شور را در عین اتصال دائمی، با قرار دادن مانعی بین آن دو اجازه مستهلک شدن در یکدیگر را نمی‌دهد. بر همین اساس، بیشتر حجم آب زمین که شور است، به منابع آب شیرین تجاوز نمی‌کند (طباطبایی، المیزان، ۱۴۱۲: ۱۹۰ / ۱۰۰). گفته می‌شود در کشور دانمارک و در شهر توریستی اسکاگن، جایی که دریای بالتیک و دریای شمالی به هم می‌رسند، مرز بین دو دریا به خوبی دیده می‌شود که به سبب اختلاف چگالی و دما و مواد محلول دو دریا است (www.mashreghnews.ir/fa/news). تفسیر نمونه ذیل همین آیه با اشاره به جریان آب‌های دریایی موسوم به گلف استریم (به عنوان رودخانه‌های دریایی)، عدم آمیختگی دو دریای شیرین و شور را بیان نموده است (مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، ۱۳۷۴: ۲۳ / ۱۲۷)؛ بنابراین، می‌توان گفت این آیه شریفه در کنار آیات

مشابه که به عدم اختلاط دو دریای شیرین و شور اشاره نموده است، بیان شگفتی علمی در قرآن است: ﴿وَمَا يَسْتَوِي الْبَحْرَانِ هَذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ سَائِغٌ شَرَابُهُ وَهَذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ وَمِنْ كُلِّ تَأْكُلُونَ لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُونَ قَلْبُوسًا مِنْهَا﴾ (فاطر / ۱۲) و ﴿وَهُوَ الَّذِي مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ هَذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ وَهَذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ وَجَعَلَ بَيْنَهُمَا بَرْزَخًا وَحِجْرًا مَحْجُورًا﴾ (فرقان / ۵۳)؛ چرا که مردم سرزمین‌های نزدیک و برخی دریانوردان از این موضوع اطلاع داشته‌اند؛ لیکن این اطلاعات علمی در عصر نزول قرآن عمومی نبوده است.

ذکر این نکته لازم است که این تفسیر علمی از آیه و استخدام علوم جدید در فهم بهتر آن، منافاتی با روایاتی که بیان گر مصداق دو بحر و لؤلؤ و مرجان به امام علی و حضرت زهرا و حسنین علیهم‌السلام است ندارد (همان، ۱۳۴ / ۲۳)؛ بنابراین، فهم علمی یک مطلب بر اساس ظاهر قرآن، منافاتی با تفسیر باطنی آن ندارد.

۵. حیات میکروسکوپی

﴿سُبْحَانَ الَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا مِمَّا تُنْبِتُ الْأَرْضُ وَمِنْ أَنْفُسِهِمْ وَمِمَّا لَا يَعْلَمُونَ﴾ (یس / ۳۶)؛ «منزه است کسی که همه‌ی آن زوج‌ها را آفرید؛ از آنچه زمین می‌رویاند و از خودشان و از آنچه نمی‌دانند».

هارون یحیی می‌گوید: این آیه به جان‌هایی اشاره می‌کند که مردم در زمان نزول قرآن آنها نمی‌شناختند و بعد از اختراع میکروسکوپ، انسان قادر به دیدن موجودات بسیار کوچک شد که قبلاً آنها را نمی‌دید؛ از جمله باکتری، قارچ، ویروس و انگل (ر.ک: عدنان، اعجاز قرآن، بی‌تا: ۱۰۴).

بررسی و نقد

آیه ۳۶ سوره یس، بعد از تسبیح خداوند به خلقت سه جفت از مخلوقات اشاره می‌کند:

۱. جفت‌هایی که از زمین می‌رویند و شامل گیاهان و حیوانات می‌شوند (تحت عنوان روئیدنی‌ها)،
۲. جفت‌های انسانی که شامل مرد و زن می‌شود (تحت عنوان انفس)،
۳. جفت‌هایی که انسان نسبت به آنها معرفتی ندارد (تحت عنوان ما لایعلمون). گفته شده این عدم آگاهی ممکن است به اصل وجود، کیفیت پیدایش یا نحوه زندگی و تکثیر آن موجودات بازگشت نماید (طباطبایی، المیزان، ۱۴۱۷: ۱۱۷ / ۸۷). از دید گروهی از مفسران، قسم سوم شامل هر موجودی که انسان نسبت به آن آگاهی ندارد، از جمله موجودات عجیب در اعماق

اقیانوس‌ها، موجودات احتمالی در کرات دیگر و موجودات ذره بینی (مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، ۱۳۷۴: ۱۸ / ۳۷۸؛ طبرسی، مجمع البیان، ۱۳۷۲: ۸ / ۶۶۴) حتی الکترون و پروتون (فضل الله، من هدی القرآن، ۱۴۱۹: ۱۱ / ۱۳۰) می‌شود. در نتیجه موجودات ریزی که با چشم غیرمسلح دیده نمی‌شوند، از مصادیق موجودات «مالایعلمون» به شمار می‌روند و مخالفتی با ظاهر آیه ندارد. اما این معنا ما را به مطلبی رهنمون می‌سازد که غیر از آنچه می‌بینیم، موجودات دیگری نیز در اطراف ما زندگی می‌کنند، ولی لزوماً بیان‌گر موجودات میکروسکوپی نیست، بلکه شامل کل موجوداتی می‌شود که نسبت به آنها علم نداریم؛ بنابراین، معجزه علمی نامیده نمی‌شود.

نتیجه

با توجه به نحوه تقسیم بندی هارون یحیی در کتاب خود، وی همه آیات علمی قرآن را زیرمجموعه اعجاز علمی در نظر گرفته است، حال آنکه تمام آیات علمی، اعجاز علمی ندارند. بعضی اشاره علمی دارند، بعضی شگفتی علمی و برخی نیز موضوع علم قرار می‌گیرند. برای داشتن اعجاز علمی شرایطی لازم است از جمله اینکه قبل از قرآن کسی آن را نگفته باشد؛ در نتیجه، اگر قول ضعیفی باشد که قرآن آن را تقویت نموده است، اعجاز علمی نمی‌شود. مطلب علمی مرتبط با آیه باید از حالت فرضیه بیرون آمده و به صورت اصل مسلم پذیرفته شده باشد؛ بنابراین، آیاتی که اشعار به موضوع علمی دارند که هنوز چیزی در این مورد ثابت نشده است، نمی‌توان در موردشان ادعای اعجاز علمی نمود. این نحوه تقسیم‌بندی در کتاب هارون یحیی دیده نمی‌شود. با صرف نظر از مطالبی که موجبات اطلاع کلام و گاهی تحمیل یا تطبیق‌هایی بر قرآن فراهم می‌سازد، کتاب وی می‌تواند برای بسیاری از علاقه‌مندان به مباحث علمی قرآن سودمند واقع شود به شرطی که تقلیدوار مطالعه نشود و از کتاب‌های دیگری که در این زمینه نوشته شده‌اند، نیز استفاده شود.

منابع

۱. رضایی اصفهانی، محمد علی و همکاران، نخستین ترجمه گروهی قرآن کریم، قم: دارالذکر، ۱۳۸۴ ش.
۲. ابن اثیر، مبارک بن محمد، النهاية فی غریب الحدیث و الأثر، قم: چاپ چهارم، ۱۳۶۷ هـ.ش.
۳. ابن فارس، احمد بن فارس، معجم مقاییس اللغة، قم: بی نا، ۱۴۰۴ ق.
۴. ابن منظور، محمد بن مکرم، لسان العرب، بیروت: چاپ سوم، ۱۴۱۴ هـ ق.
۵. دیاب، عبدالحمید و قرقوز، احمد، طب در قرآن، ترجمه علی چراغی، تهران: انتشارات حفظی، بی تا.
۶. راعی، محبوبه، زیست‌شناسی یرتویی، تهران: دانشگاه پیام نور، چاپ پنجم، خرداد ۱۳۸۵.
۷. راغب اصفهانی حسین بن محمد، مفردات ألفاظ القرآن، بیروت: ۱۴۱۲ ق.
۸. رضایی اصفهانی محمد علی، روش‌ها و گرایش‌های تفسیری، قم: اسوه، ۱۳۷۵.
۹. رضایی اصفهانی محمد علی، پژوهشی در اعجاز علمی قرآن، قم: کتاب مبین، ۱۳۸۱.
۱۰. رضایی اصفهانی، محمد علی، درآمدی بر تفسیر علمی قرآن کریم، تهران: اسوه، ۱۳۸۳ ش.
۱۱. صادقی تهرانی، محمد، الفرقان فی تفسیر القرآن بالقرآن، قم: انتشارات فرهنگ اسلامی، چاپ دوم، ۱۳۶۵ ش.
۱۲. طباطبایی سید محمد حسین، المیزان فی تفسیر القرآن، قم: دفتر انتشارات اسلامی چاپ پنجم، ۱۴۱۷ ق.
۱۳. طبرسی فضل بن حسن، مجمع البیان فی تفسیر القرآن، تهران: ناصر خسرو، چاپ سوم، ۱۳۷۲ ش.
۱۴. عدنان، اکتار، (هارون یحیی)، اعجاز قرآن در پرتو ساینس و تکنولوژی معاصر، ترجمه دکتر محمد فرید آسمند، بی جا: بی نا، بی تا.
۱۵. فراهیدی خلیل بن احمد، کتاب العین، قم: چاپ دوم، ۱۴۰۹ ق.
۱۶. فضل الله، سید محمد حسین، تفسیر من وحی القرآن، بیروت: دار الملائک چاپ دوم، ۱۴۱۹ ق.
۱۷. قرشی، علی اکبر، قاموس قرآن، تهران: دارالکتب الإسلامیة، چاپ ششم، ۱۳۷۱ ش.
۱۸. مدرسی، محمد تقی، من هدی القرآن، تهران: دارمحبی الحسین، ۱۴۱۹ ق.
۱۹. مصطفوی، حسن، التحقیق فی کلمات القرآن الکریم، بیروت: چاپ سوم، ۱۴۳۰ ق.
۲۰. معرفت، محمد هادی، التمهید فی علوم القرآن، قم: جامعه مدرسین، ۱۴۱۲ ق.
۲۱. مکارم شیرازی ناصر، تفسیر نمونه، تهران: دارالکتب الإسلامیة، ۱۳۷۴ ش.
۲۲. سایت هارون یحیی. www.harunyahya.com
۲۳. سایت مشرق نیوز. www.mashregnews.ir/fa/news